„RADOMER-KIELCER LEBEN“ № 23 (111) „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem“ יאהרגאנג דריטער פּרייַז 25 גראָשען

ראַדאָמער-קעלצער לעבן

הייַנט 10 זייטן.

אדרעסען

פון „ראַדאָמער קעלצער לעבן“

אין ראַדאָם

Redakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben“
Radom, Szwarlikowska 20.

אין קעלץ

Redakcja i Administracja
„Radomer-Kielcer Leben“
Kielce, Stano-Warszawska 34.

אַנאָנסען פּרייַז!

איין מילימעטער שורה: פאר׳ן טעקסט 20 גר.
„ „ „ „ אין „ 40 „
„ „ נאכ׳ן „ 18 „
די ערשטע זייט ענטהאלט 8 שפּאַלטען
אין טעקסט אין לעצטע זייט 4 „

4 go czerwca 1926 פאר׳ן אינהאלט און טעקסט פון די אַנאָנסען איז די רעדאקציע נישט פעראַנטוואָרטליך ראַדאָם פרייטאג כ״ב סיון ת פ״ו

Z okazji zaręczyn siostry i ciotki naszej
p. **Natalji Wajsfelner**
z. p. **Wolfem Grycmanem**
życzymy różowej przyszłości
Maurycostwo Wajsfelner z córeczką.

NATALJA WAJSFELNERÓWNA Radom
WOLF GRYCMAN Kielce
Z a r ę c z e n i
w Maju 1926.

Z intencji zaręczyn kochanej córki i siostry naszej **Natalji Wajsfelnerówny** z p. **Wolfem Grycmanem,** życzymy aby życie ich było nieprzerwaną nicią szczęścia i radości.
Ojciec, siostra i brat

Z intencji zaręczyn naszej koch. bratanki oraz kuzynki NACI WAJSFELNERÓWNY Radom z p. WILJAMEM GRYCMANEM Kielce, życzymy by jutrzenka szczęścia sprzyjała im wiecznie.
Zwykielscy.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער קוזין וואָלף גריצמאַן מיט פר״ל נאטשע ווייַספעלנער ווינשען מיר אַ מזל-טוב און אַ האַרציג צוזאַמענלעבען.
יצחק משה מאַנעלא, פרוי און קינדער.

צו דער פערלאָבונג פון מיין ברודער און צוקונפטיגען שוואָגער
וואלף גריצמאן קעלץ
מיט פרל. נאטשי ווייספעלנער ראדאָם
ווינשען מיר א גליקליכע צוקונפט אויף זייער פרילינגס-וועג.
לייביש און שרה. קעלץ.

BANK KUPIECKI w KIELCACH
Spółdz. z ogr. odp. ul. Wesoła 22

די קאאפּעראַטיווע סוחרים-באַנק
ערלעדיגט אַלערליי באַנק-אָפּעראַציעס פּינקטליך און צו מעסיגע פּרייזען, צאָהלט די איינקאסירטע געלדער אין דעם זעלבען טאג און נעמט אויך אָן וועקסלען פון די קלענסטע סומען אויף שפּאָר-ביכלעך.

בעקאַנטמאַכונג.
שבת דעם 6 5/6 א זייגער אין ערשטען טערמין און צווייטען טערמין. 7 א זייגער אינוונד. קומט פאָר **א אויסערגעוועהנליכע אַלגעמיינע פערזאַמלונג פון די מיטגלידער פון ספּאָרט-קלוב „בר-כוכבא“ אין ראַדאָם.** מיט פאלגענדען טאג-אָרדנונג: 1) ערעפענונג. 2) וואהלען פון א פארזיצענדען און סעקרעטאר. 3) בעריכט וועגען די ביז יעצטיגע טעטיגקייט. 4) וואהלען פון פערוואלטונג. 5) פרייע פארשלאגען
אלע מיטגלידער ווערען געבעטען צו קומען פּינקטליך.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער קוזינקע פעלא רוסמאן מיט ה׳ הענריק קאַרמאַן ווינשען מיר א הערצליכען מזל-טוב, גליק און עהיגעס צופרידענהייט.
בראַניע און משה זילבערשטיין
געניע און אַדאָלף שפּערמאַן קעלץ.

KINO „ODEON“ w RADOMIU.
הייַנט און יעדען טאָג ווערט דעמאָנסטרירט דאס הערליכע בילד:
DZIECKO PARYSKIEGO BRUKU
אין די הויפּט-ראָלען:
S. Blanchetti, B. Signoret i Karolek Romeche

דער לאַנגיעהריגער בעוואוסטער ערשטקלאַסיגער פּענסיאָנאַט פון
ה׳ מ. וויינטרעטער אין טשאַרניעצקע גורא
האט שוין צום איצטיגען סעזאָהן געעפענט זיין פּענסיאָנאַט
צו מעסיגע פּרייזען!
רעעלע בעהאַנדלונג!

יעדע ווירטין דאַרף וויסען,
אז די מאַשטש צו פּאָדלאָגעס.
„JAŚNIEJ SŁOŃCA“ גיט צו די פּאָדלאָגעס, פּאַסאַצקעס און לינאָלעאום א שעהנע און לאַנגדויער־האַפטיגען גלאַנץ אָהן בענוצען זיך מיט בערשטען.
„Jaśniej Słońca“
פערטרעט אייל-פּאַרב, פּאַרבט ווייסע פּאָדלאָגעס אין פערלויף פון א שעה אויף די פּאַרבען:
מאַכאַגאָניע און טונקעל אָרזשעכאָווע
פּרובט און איהר וועט זיך איבערציגען!
פערקויף אין אַלע סקלאַד-אַפּטעקן, זייף און פּאַרב געשעפטען.
Fabryka przetworów techno chemicznych
„MARY“ Warszawa, (Sielce) Zajączkowska 9. Tel. 419 69

הערעז און דאַמען!
פּערלאַנגט נאָר די בעסטע שוה-פּאַסטע
פאר ס׳האט איינמאָל פּראָבירט
„MARY“
האט זיך איבערציינט, אז די בעסטע שוה-פּאַסטע איז נאָר „MARY“
וואָס מאַכט בעקוועם און ווייך די לעדער און פערשאַפט אַ הערליכען שפּיגעל-גלאַנץ.
Fabryka przetworów techno-chemicznych
„MARY“ Warszawa(Sielce) Zajączkowska 9. tel 419 69

א פראיעקט, ווי אזוי צו שאפען א גמילת חסד-קאסע אין ראדאם.

אין צוזאמענהאנג מיט דעם ארטיקעל, וואס איז געדרוקט אין פריהערדיגען נומער פון „ראדאמער לעבען" א. ג. „קליין-פראצענטיגע און לאנג טערמיניגע הלואות" – האבען מיר פון איינעם פון די מעהר אנגעזעהענע היגע יודישע סוחרים, בעקומען צוגעשיקט דאס אויבענאנגערופענע ארטיקעל. דער מחבר פון פראיעקט איז גוט בעקאנט מיט באנק-אנגעלעגענהייטען און האט אויף דעם געביעט צו פערצייכענען בעדייטענדע פערדינסטען פון געזעלשאפטליכע טהעטיגקייט.

ר ע ד.

איבערלייענענדיג און גוט דורכשמועענדיג דאס ארטיקעל „קליין פ״א־צענטיגע און לאנגטערמיניגע הלואות" האב איך שטארק געוואונדערט מיך, פאר וואס דער שרייבער פון דאזיגען ארטיקעל האט לחלוטין נישט בעריהרט אנ'איפן, וואס זאל געמאלט זיין, אז אין ראדאם זאל קאנען פערווירקליכט ווערען א מעגליכקייט פון ארויסבארגען געלד דעם יוד שען קליין קרעמער, אדער דעם ארימען בעל מלאכה, אהן שום פראצענט, מעג ער זיין אפילו דער קלענסטער. בעזונדערס זעהט מיר אויס די גאנצע עצה פון ווענדען זיך צום דזשאינט, ער זאל סובסידירען די היגע יודישע קאאפעראטיווע בענק, צו זיין גאנץ נישט אויספיהרבאר, ראשית איז דאס א מעשה אויף וואכען און מאנאטען צווייטענס איז א גרויסער צווייפעל, צי דער דזשאינט וועט מסכים זיין צוגעבען אזעלכע סובסידיעס. דערווייל איז די קרעדיט-נויט אונגעהויער גרויס און די בעמיטעלטע יודישע קלאס ענטגעהט פשוט אין דעם שווערען עקאנאמישען קריזיס.

זאלען די יודישע קאאפעראטיווע בענק אין ראדאם זיך בעמיהען צו בעקומען וואס מעהר געלד קוואלען אום זייערע מיטגלידער צו פערשאפען וואס גרעסערע הלואות ביי די בעקוועמליכסטע בעדינגונגען, זאל זיי מיינע ארויסגעזאגטע ספיקות נישט אבהאלטען צומאכען ווייטערע שריט, אפילו מיט דער האפנונג, אז זיי וועלען א מאהל פערווירקליכט ווערען. מיר מיינען זיי נישט אבצושרעקען, חלילה; אין מיין יעצטיגען ארטיקעל וויל איך נאר אנווייזען אויף א מעגליכקייט, וואס קאן פיל מיטווירקען צו פערשאפען פינאנסיעלע מיטלען מיט וועלכע מ׳זאל קאנען ארויסהעלפען דורך אהן פראצענטיגע הלואות יעדען קליינעם סוחר און בעל מלאכה, אפילו ווען זיי צאהלען נישט אין, קיין פאיען פון עטליכע צעהנדליגער זלאטעס.

מיין פראיעקט, וואס איך וויל דא ענטוויקלען בעשטעהט פון אזא אינהאלט: צו בעשאפען אין דער שטאדט ראדאם פשוט א יודישע גמילת חסד-קאסע, פערשטעהט זיך אין גרויסען פארנעהם די געלד מיטלען דארפען זיך שאפען פון אזעלכע קוועלען:— יעדער יודישע פאמיליע אין ראדאם בדרך פאר איהר אייגענע טובה וועגען און אין איהר אייגענעם אינטערעס צאהלען יעדער וואך פאר דער גמילת חסד-קאסע איין זלאטע, אדער עטליכע צעהנדליג גראשענס, אמווייניגסטען ביז 30 גראשען. מיר פערשטעהן, אז פ וועלען זיך געפונען פאמיליעס — פערמעגליכע און אפילו רייכע – וואס וועלען צאהלען פיל מעהר. די צאהל פון אזעלכע פאמיליעס קאן אויסגערעכענט זיין לכל הפחות, אויף א ציפער פון 6000. צווישען די 6000 פאמיליעס וועלען זיך געפינען פערשידענארטיגע צאהלער; סוועלען זיין אזעלכע, וואס וועלען צאהלען א זלאט, 80 גר. 60 גר. 50 — 40 — 30 — 20 – 10. לאמיר אננעמען דעם דורכשניטליכען ציפער – 30 גראשען, דאן בעקומען מיר ארויס א סומע פון 1 800 זלאטעס יעדער וואך. אזא סומע יעדער וואך איז בלי ספק א קאלאסאלער געלד צופלוס, וואס קאן די גמילת חסד קאסע דערפיהרען צו דער העכסטער מדרגה, אז עס זאל פון איהר אויסוואקסען א ריעזען-באנק.

ווי אזוי קאסירט מען איין די וואכען געלדער?

פאראהן צוויי מעגליכקייטען: 1) אין יעדען הויז זאל זיך יעדער וואך פערפליכטען א אנדערער לאקאטאר און אויפמאהנען דעם זעלבסט שטייער, אדער 2) דורך ספעציעלע אינקאסינטען. אין צווייטען פאל וועט די קאסע איך נישט ליידען קיין גרויסען פערלוס, מען ווייסט דאך, אז אינקאסענטען אדער עלעהיי ס׳וועלען קאנען 6 אדער 7 אינקאסענטען מפרנס זיין זייערע ארימע פאמיליעס.

מיין אויבענאנגעצייכענטער פראיעקט ענטהאלט דעם כאראקטער פון זעלבסט הילף, ווייל ער בעווייזט, אז מיר זענען ביי זיך נישט אינגאנצען נאך געפאלען, אז מיר ווילען נישט אנקומען מיט בלויז אויסשטרעקען די הענד צו אונזערע ברידער קיין אמעריקא, זאלען זיי זעהן אז מיר ווילען מיט אייגענע כחות און מיט די לעצטע אנשטרענגונגען דערהאלטען אונזער עקזיסטענץ. אונזערע ב ר י ד ע ר מעבר לים וועלען דאמאלס אין אונז זעהן מענשען מיט א שטארקען ווילענס-קראפט, וועלכע ווילען זיך אליין רעטען און זעלבסט העלפען, זיי וועלען דאן אויך נישט קאנען בלייבען שטיל שווייגענדיג, אדרבה, זיי וועלען מיט דער גרעסטער צופרידענהייט איילען אונטערצושטיצען אזא גמילת-חסד קאסע. מיר וועלען זיך נישט ברויכען דאמאלס צושעמען דאס אנצונעמען. מיר ווילען זיין גלייך אויף גלייך און קאנען דרייסט זאגען צו זיי: מיר גיבען הילפט און איהר גיעט אונז צו-שטייער הילפט. דאס איז דאך אייער שטענדיגער לאזונג.

איבריגענס וויל איך מיין פראיעקט נישט שטיצען דער עיקר אויף דעם פאל פון אמעריקאנער שטיצע אך מצרף דאס נאר אז אלס ווייטערדיגער

דער מיידעלשער שוחט.

(פראווינץ-אבקלאנגען)

דער שוחט אין שטעטיל ב. איז נאך א יונגער בחור. דער פריהערדיגער שוחט, וועלכער איז דא געווען פאר איהם, האט שטענדיג געהאט צו ליידען פון מחלוקות פאר וואס? ווייל אט אזוי איז שוין דא דער מנהג פון שטענדיג אן. די בעלי-בתים קריגען זיך דא שטענדיג צווישען זיך צוליב קרעמערייי, און דערפון האט צרות דער שוחט. לעבט ער בשלום מיט איין בעל בית, מוז אויף איהם שוין זיין אין כעס דער צווייטער בעל-בית. האט דער אלטער שוחט צוליב דעם אין א שעהנעם פריהמארגען גאר גענומען און זיך אפגעטראגען קיין ארץ ישראל או טאקי אויף זיין ארט איז דאס נישט לאנג אנגעקומען אט דער שוחט, דער בחור.

איז אהם שוין אויך א ביסעל בעסער, ווי דעם אלטען. ער האט פון אנהויב אן זיך איינגעשטעלט אזוי, אז מיט די בעלי-בתים זאל ער נישט האבען צו טון, נאר מיט זייערע טעכטער. ער איז יונג און נישט מיאוס און האט א „טאלאנט אין האנד". זענען אלע מיידלעך פון ב. אין איהם פערליבט ביז איבער'ן קאפ. און אלע טראגען זיי זיך מיט דעם איינציגען געדאנק צו בעקומען איהם פאר א חתן.

אבער דער בחור דער שוחט איילט זיך דערווייל נישט צו שטעלען אז ער נאך יונג, ער האט נאך צייט צווייטענס, האט ער גלאט מורא, ער ווייסט, אז ווי נאר ער נעהמט א טאכטער פון א וועלכען עס איז בעל הבית, אזוי וועט אהם שוין אלע איבריגע בעלי-בתים משונא זיין און ער וועט זיך שוין מוזען געזעגענען מיט זיין שטעלע דא און מיט זיין שחיטה. היינט צו וואס דארף דאס איהם?!...

לעבט ער בעסער גוט מיט אלע מיידלעך גלייך, אזוי, אז קיינע פון זיי דארף נישט פערלירען די האפענונג אויף איהם. און איהם איז דא גוט, ווי אין א גן-עדן. עס פעהלט איהם דא נישט פון פויגעל-מילך. און פיהרען קאן ער זיך דא אזוי פריי, ווי קיין שוחט אין דער גאנצער וועלט נישט אז עס טרעפט אמאל, אז מען כאפט איהם טאנצענדיג מיט מיידלעך, פערשווייגט מען דאס אויך, וואו'ום מיט וועמען טאנצט ער דען? נישט מיט קיין דינסט-מיידלעך, חלילה, נאר אלץ מיט בעלי-בית'שע טעכטער, וואס יעדער טאטע פון זיי ווארט אלץ, או דער שוחט זאל מיט גאטס הילף ווערען זיין איידעם גאר אינגיכען...

פונדעסטוועגען האט דא אנומעלט מיט'ן שוחט אויסגעבראכען א סקאנדאל. א יוד, א למדן, א שעהנער בעל בית. וועלכען גאט האט געבענשט מיט בלויז זיהן, אהן איין טאכטער, האט געשיקט רופען צו זיך אין הויז דעם בחור, דעם שוחט, צו שחט'ען ביי איהם א היהנדעל פאר זיין ווייב, וועלכע ליגט שוין קראנק פון א גוטע שעה וואכען. האט ער, דער שוחט גענומען דאס חיהנדעל אין דער האנד אריין, פער-

פערספעקטיוו. הויפטזעכליך וויל איך מיט מיין געגעבענעם פראיעקט ענטוויקלען דעם געדאנק, אז קודם כל ברויכען מיר אליין זיך העלפען און מיר קאנען פאקטיש אימשטאנד זיין מיט אייגענע קליינינקייטען, ווי מיט די זעלבסטבעשטייערטע וואכען אבצאהלונגען פיל אויסבעסערען אונזער עקאנאמישען מצב

דאס בעשאפען אזא גמילות חסד-קאסע אין ראדאם איז אונבעדינגט א נויטווענדיגקייט. אזא אינסטיטוציע מוז דורכאויס געשאפען ווערען. ס'איז גארנישט קיין קליינינקייט, ווען א געדריקטער כוה־, בעל-מלאכה, אפילו א מארק-יודענע, א הענדלערקע, וואס פאהרט איבער די יארידים, ווען זיי בעקומען אן הלואה אהן וועלכע ס'איז פראצענט און אהן שום פאיאבצאהל. די ביידע זאכען שלינגען באלד איין א בעדייטענדען טהייל פון דער גענומענער הלואה. א חוץ דעם קאן די גמילות חסד-קאסע געבען איהרע הלואות אויף לענגערע טערמינען. די לעצטע פערלייכטערונג שפילט נישט ווייניגער ראליע פון די ערשטע צוויי, ביי אזעלכע גינסטיגע בעדינגונגען היט אזא קרעדיט-הילף א קאלאסאלע בעדייטונג. אין געגעבענעם פאל קאנען געניסען פון גמ"ח-הלואות אפילו די וואס זענען נישט קרעדיט-פעהיג אין אנדערע בענק צוליב דעם וואס מען איז מיט זיי נישט זיכער, צי זיי וועלען בעווייזען אבצוצאהלען זייערע חובות במשך פון 2 — 3 חדשים.

אזא גמילות חסד-קאסע האט נאך א מעלה, וואס דא אהער וועלען נישט קומען די מיוחסים... וואס זענען אין די אנדערע קאסעס די „פני״ און די וואס פערנעמען די ערשטע „מורה״-ערטער... עס וועט זיי נישט פאסען צו קומען אהער צו וועלען געניסען פון גמילות חסד אהן פראצענט... דער ענין פראטעקציע-סיסטעם וועט ביי אזא קאסע גיכער קיין ארט נישט האבען...

צוליב די אלע איבערגעאנגעוויזענע טעמים איז נויטיג, אז ס זאל בעשאפען ווערען די געהעריגע איניציאטיווע, וואס זאל אויף דער ראדאמער געזעלשאפטליכער ארענע ארויסרוקען אזא באמת נוצליכע אינסטיטוציע.

אין דער גמינע איז פארהאן 500 דאלאר, געשיקט פון די ראדאמער לאנדסלייט אין אמעריקא, ספעציעל אויף דעם צוועק, כדי ארויסצובארגען אונפערמעגליכע סוחרים און בעלי מלאכות אהן-פראצענטיגע הלוואות. א חוץ דעם באדארף מען צוטרעטען דורכצופיהרען דעם „וואך-שטייער״ פון יעדער ראדאמער יודישע פאמיליע.

די לאקאל-פראגע פאר דער גמילות חסד-קאסע וועט נישט זיין קיין שטערונג. די ערשטע צייטען, וויל איך גלויבען, וועט די גמינע ערלויבען צו לאזען דאס רעאליזירען ביי איהר אין לאקאל, ווען נישט, וועט זיך אויסגעפינען א צווייטער לאקאל. דאס דארף נישט זיין קיין אבהאלט. דער עיקר, יעדערער זאל זיך בעציהען צו דער זאך ערנסט און וועלען מיטהעלפען אויפשטעלען אזא אינסטיטוציע, וואס וועט זיין די טובה פון דער גאנצער שטאדט. זאל נישט קיינער אבקומען מיטן בלויזען איבערלעזען דאס ארטיקעל. יעדער איינער ברויך בפועל מיטהעלפען, אז אין שטאדט זאל אויפגעבויט ווערן אזא וויכטיגער בנין. מען פערלאנגט נישט פון קיינעם קיין גרויסע מאטעריעלע קרבנות. עס ווערט פערלאנגט נאר גראשענס, פרוטות, פון וועלכע עס קאן אויסוואקסען א ריזינער קאפיטאל.

פרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון גדול.

א ראדאמער בעל הבית.

א געיעג נאך נומער 16.

(א קאמישע מעשה פון ארץ-ישראל).

א מעשה מיט א נייער „פרנסה״, וואס יודען האבען אויסגעפונען אין תל-אביב

א בעקאנטע גרויסע ענגלישע פאפיראסען-פירמע האט מיט עטליכע יאהר צוריק געעפענט אן אפטיילונג אין א"י. די דאזיגע אמת-ענגלישע פירמע האט זיך געפיהרט אין א"י. עכט-יודיש, געקויפט טאבאק אין די יודישע קאלאניעס, געמאכט אויף די שעכטעלען אידישע אויפשריפטען און, דער עיקר, אין איהר פאבריק אין יפו בעשעפטיגט זי זייער א סך יודישע ארבייטער.

די געשעפטען זענען אויך פיין, מחמת אין לאנד זענען אלץ צוגעקומען נייע אימיגראנטען.

אבער צוזאמען מיט די אימיגראנטען זענען אויך מיטגעקומען יודען וואס האבען אין זייערע פריערדיגע וואוין-ערטער זיך פערנומען מיט מאכען פאפיראסען, און זיי האבען אויך אין א"י, געגרינדעט פאפיראסען-פאבריקען. און נישט בלויז קליינע פאבריקלעך, נאר דער בארימטער פאבריקאנט ליבלינער פון בערלין האט דא געגרינדעט אן אבטיילונג פון זיין פאבריק און יודען האבען גערן אנגעהויבען קויפען די נייע פאפיראסען.

דערזעהן, אז די געשעפטען ווערען שוואכער, איז די ענגלישע פירמע געפאלען אויף א פלאן צו געבען פרעמיעס די רויכערערס, וואס זאל זיי א נוצען טוהן. געמאכט האט זי עס אויף פאלגענדיגען אופן:

אין יעדער שעכטעל איז געלעגען א נומער, און ווער ס'האט געבראכט אזעלכע פופציג נומערען, פון 1 ביז 50, האט בעקומען אומזיסט 16 פעקלעך פאפיראסען. אזוי ווי א פעקעל קאסט 3 פיאסטער, איז אויסגעקומען, אז ווען עמיצער האט געקויפט 50 פעקלעך פאפיראסען, האט ער בעקומען אומזיסט 48 פיאסטער, אויב ער האט נאר צונויפגעקליבען די נויטיגע פופציג נומערען.

פערשטעהט זיך, אז ס'איז נישט אזא לייכטע זאך, ווארום מ'קען קויפען און כסדר בעקומען שעכטעלעך מיט נומערען, וואס מ'האט שוין און די פרעמיעס בעקומט מען בלויז, ווען

דרעהט א הין דאס קעפעל אהינטער צווישען זיינע צוויי פינגער און א שניט געטוהן, אבער — אוי וועה — ער האט זי נישט דער'שחט'ען!...

די היהן איז, נאטירליך, געווארען טריף. דעם בעל-בית האט דאס א ברען געטוהן, ווי א פייער! א היהן נישט דערקוילען! סטייטש? א היהן איז דאך נישט קיין אקס?!... און אזוי ווי ער איז דאך אליין א למדן, נעהמט ער ביים שוחט דעם חלף, טוט א פיהר איבער זיין נאגעל, ארויף און אראפ... א שרעק, — ווי א זעג, אויסגעשצערבעט און טעמפ; און דאס שוחט'ל אליין איז פערשלאפען און פערשנאשקעט... וואס איז? א גאנצע נאכט ערגיץ וואו פערבראכט ביי קארטען!...

שבת אין בית מדרש האט דער בעל-הבית געמאכט א געוואלד פאר'ן „לייענען״. מען מוז דעם שוחט, דעם יונגאטש, ענטזאגען. מען טאר מעהר נישט עסען פון זיין שחיטה!..

און דער בעל-הבית איז דער גרעסטער למדן אין שטעדטעל, געלערנט א מאל אין וואלאזשינער ישיבה, און זינט דער היגער רב איז געשטארבען, מיט א יאהר צוויי צוריק, פסק'ענט ער אויך שאלות פאר אלעמען..

האבען זיך שוין אויך נאך איינינע חשוב'ע בעלי-בתים זיך געפונען און איהם אונטערגעהאלטען, אז מען מוז דעם שוחט ארויסיאגען. דער שוחט אליין איז דא געשטאנען הינטער דער בימה און געציטערט ווי א בלאט...

האבען עס אבער באלד זיך דערוואוסט די מיידלעך פון שטעדטעל, זענען זיי געקומען צו לויפען אין בית-המדרש נישט טויט, נישט לעבעדיג. א סך זענען געווען אין די אונטער-קליידלעך, אנדערע – נישט איינגאנצען פערקעמט, ווייזט אויס, מען האט זיי נאר וואס פון בעט ארויסגעשלעפט. די אנהענגער אדער די אנהענגערינס פון יונגען שוחט האבען זיי געבראכט אהער. און די מעהר קריג'ס פעהיגע פון די האבען געליארעמט:

— מען זאל אונזער שוחט נישט דערוועגען זיך ארויסצוטרייבען! וויל מען, אז די שויבען אין בית-מדרש זאלען זיין גאנץ, זאל מען איהם לאזען צורוה!... צוליב א טריפה'נער היהן זאל מען נישט צוברעכען יונגע מיידעלשע הערצער!... א כפרה די היהן פאר כל-ישראל און פאר גאנץ ב.

און דעם בעל-בית, דעם למדן, דעם הויפט-שולדיגען און דעם הויפט-שרייער פון דער גאנצער געשיכטע, האבען די אויפגערייצטע מיידלעך געגעבען צו פערשטעהן, אז ער זאל זיך היטען די ביינער, און מעהר נישט אנהויבען מיט'ן שוחט, ווארום אויב נישט...

און דא איז איהם אנשטאט „האנדגעלד״ געפלויגען אין קאפ א מעדעלשער שוך, וועלכער וואלט זיך געוויס געטראפען מיט'ן שפיץ פון זיין סאמעטענער יארמאלקע, ווען ער וואלט זיך נישט בעצייטענס אפגעקעהרט אן א זייט...

און די מיידלעך האבען אויסגעפיהרט. דער שוחט דער בחיר איז ווייטער געבליבען אויף זיין ארט אין ב. און יעדע בעל-בית'שע טאכטער האפט ווידער, אם ירצה השם, מיט איהם נאך ווען עס איז געהן צו דער חופה.

א. ל.

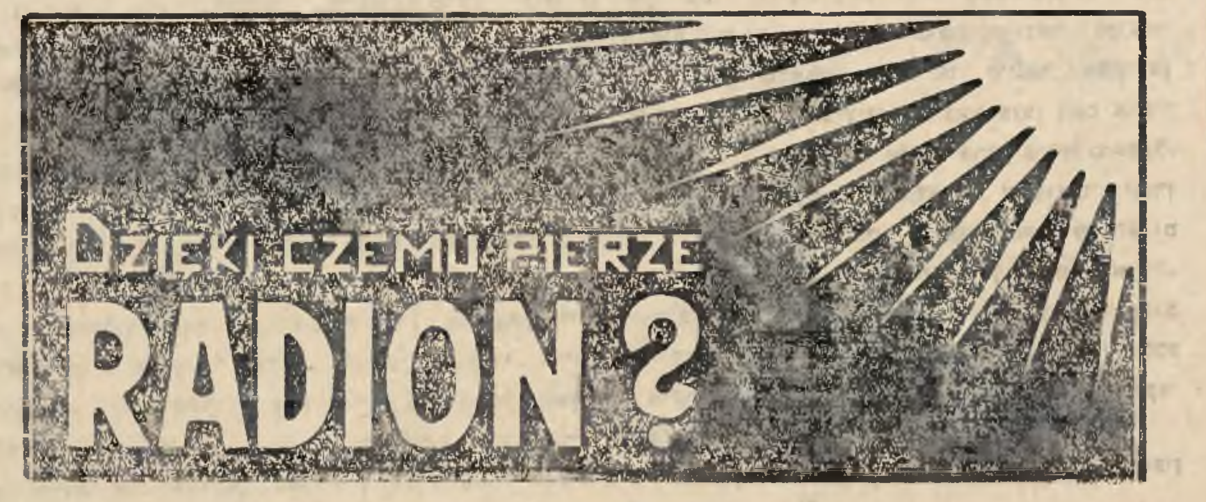

א דאנק דעם ענטהאַלטען אין זיך די פערנעבסטע זייף, וועלכע בעזייטיגט גענצליך דעם שמוץ. גלייכצייטיג דורכן ווירקען פון טלען. וועלכער שאַפט זיך בעת'ן קאָכען, ווערט די וועש שניי ווייס און ווערט נישט צעשאַנדען. אונזער גאַראַנטיע איז די פרייז פון כלאָרעק און אנדערע שעדליכע צומישונגען.

1.
„SATURNIA" Sp. Akc.
Wydział „RADION"
WARSZAWA
skrzynka pocztowa 149.

2.
Proszę o nadesłanie bezpłatnej próbki
„RADION"
Nazwisko ....
Miejscowość ....
Bliższy adres: ....
„Radomer-Kielcer Leben", Radom.

דעם קופאָן נומער 2 דאַרף מען אויספילען און אויפקלעבען אויף דער טעקסט - זייט פונ'ם פאָסט-קאַרטעל און דעם קופאָן נומער 1 — אויף דער זייט פון אדרעס.

מ'ברענגט נומערן כסדר פון 1 ביז 50, פון איטליכען איין נומער, נישט קיין כאַפּעלע. אבער אויך דערצו איז דא אן עצה. ס'האט זיך אנגעהויבען א טויש-געשעפט. פריינד און בעקאַנטע האבען אָפּגעמאכט צווישען זיך, מ'האט זיך יעדער טאג געטראָפען און געטוישט מיט די נומערן, וועלכע איינער האט געהאַט 2 פון זיי און דעם אנדערען האבען זיי געפעלט.

אָט אַזוי האט געדויערט א לענגערע צייט, ביז ווּאַנען די ענגלישע פירמע האט זיך ארומגעזעהן, אז זי האט דא געמאַכט א שלעכט געשעפט. פון איין זייט האט זי גענומען פאַר איהרע פאַפּיראָסען 60 פראָצענט אונטערן פרייז, דערמיט, וואָס זי האט פאַר יעדע 150 פּיאַסטער צוריקגעגעבען 48 פּיאַסטער, און פאַר די דאָזיגע אומזיסטע 48 פּיאַסטער האט זי שפּעטער ווידער נעגעבען אומזיסטע פאַפּיראָסען. אמת די קאָנקורענטען איהרע האט זי טאַקי איבערקנעלייגט, נאָר קיין געלד איז קאַסע איז עפּעס נישט אריינגעקומען..

און אָט אין א שעהנעם העלען טאָג האט זיך ארויסגעוויזען, אז דער נומער 16 פון דער סעריע פון 1. ביז 50 איז נישטאָ. מ'דאַרף קויפען אָהן א שיעור שאַכטלעך פאַפּיראָסען און מ'זאָל איינמאָל געפונען נומער 16, און אָהן 16, זענען דאָך די אַלע אנדערע 49 נומערן גאָרנישט ווערט

איז געוואָרען א נאָכפרעג אויף נומער 16. וואו ס'האט געהאַט אזא איבעריגען נומער האט באַלד דערפּ'הלט, וואָס זייער א יחסן ער איז, און ער האט זיין געהייסען פאַר איהם געבען 10 פּיאַסט פון טאָג צו טאָג האט זיך אבער מסחר ארויסגעשטעלט, אז דער נומער 16 פעהלט. מענשען, וואָס האבען שוין געהאט אנגעקלעבען 30 אָדער 40 נומערן, האבען געזאָגט, אז זייער מיה איז אומזיסט, וואָרום זיי האבען נישט דעם נומער 16. האבען זיי אויפגעהערט קלייבען. האבען אידען אנגעהויבען אבקויפען די נומערן ביי די „פערצווייפעלטע", און פון דער אנדערער זייט האבען זיי ארויסגעשיקט „אגענטען" איבער דער שטאָדט זוכען דעם גליקליכען נומער 16. פון טאָג צו טאָג זענען די אקציעס פון נומער 16 געשטיגען, און פון 10 פּיאַסטער איז נומער 16 ארויף אויף 20 פּיאַסטער.

האָבען דאָך אונזערע אידעלעך, וואָס האָבען געקויפט פּאַפּיראָסען אָדער געזאַמעלט די נומערן, זיך ארומגעזעהן, אז מ'האט זיי געפיהרט אין באָד אריין, זענען זיי אוועק מיט טענות אין קאַנטאָר פון דער ענגלישער פאַפּיראָסען—פירמע. — גוואַלד, גיט אונז נומער 16! וואו איז נומער 16?

איז אבער דער ענגלענדער א קאַלטער מענש, זאָגט ער:

— דער נומער 16 איז אין די שאַכטלען! זוכט גוט וועט איהר זיי געפונען!

— נישט בלויז מיר זוכען, נאָר א גאַנצע שטאָדט זוכט, גאַנץ תל אביב און יפו זוכען, און געפונען נישט.

— פּרובירען מיר ווייטער. נישט אנדערש נאָר מיטן נומער 16 מאַכט מען שפּעקולאַציע, אפשר ער איז אוועק אין אנדערע שטעדט, אין ירושלים, חיפה, צפת, צי גאָר אין א קאָלאָניע.

איז געפאָהרען געוועזען א טיגנאל אן גאַנץ א"י, אז מ'זאָל זוכען דעם נומער 16. אבער זוך היינט, זוך מאָרגען, אז דער נומער 16 איז געוואָרען אַזוי ווי אין וואַסער אריין.

זענען אידען ווידער אוועק מיט א געוואַלד אין קאָנטאָר:

— מיר האבען געזוכט אין גאַנץ פּאַלעסטינע און נישט געפונען. דער נומער 16 איז איינגעשטיקט געוואָרען.

— מיר ווייסען פון גאָרנישט - ענטפערט מען אבער אין קאָנטאָר — נישט אנדערש, נאָר דער נומער 16 האט אויסגעוואַנדערט קיין מצרים אָדער אויסלאַנד.

האבען די אידען אראָפּגעלאָזט די קעפּ. אַזאַ זאַך קענען זיי זיך שוין נישט אונטערנעמען, ס'קען איבער דער גאַנצער וועלט איינטען צו זוכען דעם נומער 16, איז שוין נישט פאַר זייערע כוחות.

וואָס איז געוואָרען דער סוף? זייער א טרויריגער. אין אַלע הייזער וואַלגערן זיך ארום די „טייערע" נומערן אַזוי ווי פּוואַלגערן זיך ארום די רוסישע רובלעס, די דייטשע און פּוילישע מאַרקען, וואָס האבען גאָר קיין ווערט נישט.

אַזוי האט זיך אויסגעלאָזט פון א „עסק" וואָס האט אין איצטיגען קריזיס געגעבען פּרנסה א ביסעל אידישע פאַמיליעס אין א"י..

ע. ג.

אוי, האָב איך א טעות געהאַט.

(מאָנאָלאָג פון א ראַדאָמער כלל-טהוער).

נישט קיין ערגערע בראַנזשע, ווי די כלל-טוערײ-בראַנזשע. פאַרהאַן פערשידענע „רייען": שוסטער-ריי, שניידער-ריי, שלאָסער-ריי, הייט שינדער-ריי, דאָס געמיינסטע פאַך איז אבער דאָס—כלל טוער-ריי.

ווי איהר ווייסט, בין איך א „פראָפעסיאָנעלער" כלל-טוער, כ'האָב שוין אויף דעם כלל-טוערישען געביט געוויסע קוואַליפיקאַציעס. ווען ס'וואָלט זיך למשל, אין ראַדאָם געגרינדעט א „פּראָפעסיאָנעלער כלל טהוער-פערבאַנד", וואָלט איך זיכער אויסגעוועלט געוואָרען אלס „עהרען" פּרעזוס..

דאַכט זיך אלס כלל-טוער מיט אַזאַ שרעקליכער פּראַקטיק, האָב איך דאָך שוין געדאַרפט קענען די בראַנזשע אדורך און אדורך, ווען א שוסטער וואָלט אַזוי לאַנג געאַרבייט שוסטער-ריי, וואָלט ער דאָך אין דער פינסטער געקענט ארומשפּילען א פּאָר זוילען זאָגאַר א בלינדערהייט וואָלט ער דאָך שוין געקענט אונטערשיידען פון א געמזאָווע ביז א כראָמאָווע „פּעס-סיע", און ביי כלל טוערײ — א נעכטיגער יום!

בקיצור, האָט זיך מיר פערגלוסט צו גרינדען א רעטונגס קאָמיטעט, צו ראַטעווען די געפאַלענע סוחרים פון אינטערגאַנג, מילא מזל, טראַכט איך מיר: אויך אַן ענין. פאַרוואָס זאָל אַזאַ יונג, ווי איך שטיין פון ווייטען, פאַרוואָס זאָל אַזאַ כלל טוער, ווי איך, זיך נישט בעטייליגען אין אַזאַ רעטונגס אקציע,

ניש לאנג געטראכט, הלוך משה מרדכי צו דער אסיפה, האב זיך ברייטליך אוועקגעזעצט צווישען די סאמע ראדאמער „סמעטענע", האב אויך גענומען א „ווארט" און גענומען זיך צו דער ארבייט און באמת, איז עס דאך טאקע א גרויסע מצוה אויך, אז מ׳ראטעוועט נאר איין נפש, קויפט מען זיך דאך טאקע עולם הבא און דא א גאנצע עדה, אהן עין-הרע!

חקיצור, איך האב גענומען אויסנוצען מיינע כלל-טוערישע פעהיגקייטען: האב מיר געמאכט א ליסטע, און געמאכט זיך צייכענס, צו וועלכע נגידים איך זאל גיין וועגען שטיצע.

קום אריין צו א בעקאנטען נגיד, קלאפ אן דריי מאהל אין טיר (מעשה דזשענטעלמען), די נגידיתטע בעגעגענט מיך אויף דער שוועל פרעג איך איהר גאנץ העפליך: ענטשולדיגען זי, מאדאם דלות׳מאנאווע, איז דער הער דלות׳מאן צו שפרעכען? די מאדאם עפענט מיר די טיר פון קאבינעט: ביטע!

אריינגעקומען אין „קאבינעט", שטייט אן׳אלטפרענקישער קאמאר, א טישעל, וואס האלט זיך אויף „שלוש רגלים" (א מין קאפיטאן „דרייפוס"), א „בילד" אויף דער וואנד פון „משהן מיט די לוחות" און דער נגיד זיצט ביים טיש (ביורקע) און זאגט—תהילים ..

געזעהן דעם נגיר זאגען תהילים האט מיר באלד א טיאכקע געטון אין הארצען (אז א נגיד זאגט תהילים, איז עפעס נישט קיין גוטער סימן...)

איך בין פונדעסטוועגען נישט געפאלען ביי זיך (עפעס פארט אן׳אלטער כלל-טוער). טוה איך איהם א פרעג:

— וואס מאכט איהר הער דלות׳מאן?

— איך בין, זאג איך, פון רעטונגס-קאמיטעט! איך בין ספעציעל צו אייך געקומען, וועגען... וועגען .. א... א..

דער נגיד, גאר א וואוילער מענש, אן׳איידעלע נשמה, לאזט מיך נישט ענדיגען, געהערט אז איך בין פון רעטונגס-קאמיטעט שטעלט ער זיך אויף, דערלאנגט מיר די האנד, בעט מיך זיצען און נעמט מיר אויספרעגען: ווער איז דער פארזיצענדער, ווער זענען די פערוואלטונגס מיטגלידער, און וואס בעשטייט די טעטיגקייט פונם רעטונגס-קאמיטעט.

דער נגיד, זעהר א העפליכער מענש, רופט אריין די פרוי מיט די טעכטער און שטעלט מיך פאר, אז דאס בין איך פון רעטונגס קאמיטעט, די פרוי מיט די טעכטער האבען זיך מיט מיר גאר פריינדליך געגריסט, מ׳האט דערלאנגט טייה מיט פערבייסען, הקיצור: ס׳גייט א גאנג.

פערשטעהט זיך, אז איך האב מיין נגיד דערציילט, מי ומי, ווער ס׳זענען די אנפירער פון רעטונג׳ס - קאמיטעט, ווי פיל נעדריקטע סוחרים דער רעטונג׳ס-קאמיטעט האט שוין פשוט מחיה מתים געווען, וויפיל אהן-פראצענטיגע הלוואות, דער רעטונג׳ס-קאמיטעט האט בדעה א־ויסצוגעבען און אגב, האב איך, וועלענדיג איהם אריינברענגען אין אמביציע, דערצעהלט, מיט סארע אפאטיע ס׳בעציהען זיך צו דער אקציע א טייל גבירים אין ראדאם.

דער נגיד האט די גאנצע צייט פון מיין „עקספאזע" צוגעשאקעלט מיטן קאפ און פון צייט צו צייט א־ויסגעלאזט א טיפען זיפץ, צום סוף פון מיין רעדע האט ער צוגעגעבען: יא, ביים היינטיגען קריטישען מאמענט, וואס מיר יודען לעבען איבער אין פוילען, איז דער רעטונגס־קאמיטעט איינער פון די וויכטיגסטע אינסטיטוציעס אין אונזער שטאדט. אזא אינסטיטוציע מוז אונטערשטיצט ווערען. די נגידים - האט ער ווייטער מיט אויפרעגונג געזאגט, וועלכע בעציהען זיך אזוי אפאטיש צו אזא סימפאטישע אינסטיטוציע, דארף מען זייערע נעמען אין דער פרעסע צו פערעפענטליכען!

און בעת מעשה, ווען מיין נגיד האט זיך אזוי צובייזערט אויף די נגידים, האט עס מיר שטארק א הנאה געטוהן. מיין רעדע האט געווירקט, סהאט איהם געריהרט. אזוי האב איך געטראכט. הערענדיג, ווי דער נגיד שיט פעך און שוועבעל אויף די נגידים, וועלכע זאגען זיך אפ צו שטיצען דעם רעטונג׳ס-קאמיטעט. נאך אזא בייזערען זיך, וועל איך שוין פון איהם נישט ארויס אהן א „אפותיקי".

אז איך האב געזעהען, ווי מיינער איז שוין אין העכסטען עקסטאז, ווי ער ברענט אינגאנצען פאר אויפרעגונג, טראכט איך מיר. אצינד איז טאקע דער שעת הכושר, איהם א טאפ צו טוהן ביים דופק. נעם איך מיר ארויס מיין שפענדע־ליסטע און דערלאנג איהם.

איך זעה, אז מיין בעל-דבר מאכט זיך נישט פערשטעהן, זאג איך צו איהם: פאניע דלות׳מאן — נו!...

יענער שטעלט אויף מיר אויס א פאר קעלבערנע אויגען: וואס, נו? וואס מיינט איהר דען דערמיט?

וואס הייסט, זאג איך, וואס איך מיין דערמיט: איך מיין, זאג איך, איהר זאלט זאגען „ובצל", אז איהר זאלט צייכענען א סומע געלד פאר׳ן רעטונג׳ס־קאמיטעט.

או מיינער שפרינגט נישט אויף א צוקאכטער: איהר זענט משוגע, צי חסר דעה! וואס הייסט איך זאל שפענדען, ווייסט איהר דען נישט, אז איך בין א „עני ואביון מגוולו", אז איך בין א בלוטיגער ארימאן, אז איך לעב גור פון גמילת־חסדים, איך האב געמיינט, איהר זענט געקומען פון רעטונג׳ס-קאמיטעט מיר ברענגען א פאר טויזענט זלאטעס, אבער אז איך זאל גאר שפענדען...

אויף די גוואלדען פון מיין „נגיד" איז זיך צוזאמען געלאפען דאס בני בית און אלע אין דער קופע אריין האבען געשריגען: אויך מיר א רעטונגס-קאמיטעט, א רעטונג׳ס־קאמיטעט דארף נעבען. א קונץ, שרייען זיי, איז צו נעמען!

הקיצור, איך האב געזעהן, אז איך בין דא מיאוס אריינגעפאלען. ערשט איצט האב איך פערשטאנען, וואס ער האט ביי מיין רעדע אזוי שטארק געזיפצט, פארוואס ער האט אויסגעגאסען זיין ביטער הארץ אויף די גבירים, וואס זענען אפאטיש צום רעטונגס־קאמיטעט, כ׳האב זיך ארומגעזעהן, אז בחנם האט ער מיר פארגעשטעלט זיין ווייב און טעכטער, אז נישט דאס איז ער אויסען געווען מיטן מכבד זיין מיך מיט טייה און צו פערבייסען.

האב איך, מעהר טויט ווי לעבעדיג, זיך אויפגעשטעלט, אריינגעלייגט צוריק די ליסטע אין דער טאש אריין, גאנץ העפליך זיך ענטשולדיגט: איהר וועט מיר מוחל זיין, פאניע דלות׳מאן. ס׳איז, זאג איך, געווען — א מיספערשטענדניש!...

איהר הערט יודען, די ערגסטע בראנזשע, זאג איך אייך, איז די — כלל טוערי בראנזשע!

י. א—ק.

יצ. ל. ש.

פילסודסקי און די יודישע רעוואלוציאנערע בעוועגונג.

ער איז נאך דעמאלט נישט געווען קיין ארמעעאישער מארשאל, עפענטליך פון דער גאנצער וועלט אנערקענטער חיל פיהרער פון דער אויפגעוואכטער פוילען.

אבער א נאמען פון א דרייסטען רעוואלוציאנער, וועלכער איז גרייט אויף די ריזיקאלישסטע אונטערנעמונגען, וועלכער שטעלט זיך נישט אפ פאר קיינע סכנות, — האט שוין דער יונגער פילסודסקי ערווארבען זיך מיט א פאר צענדליג יאהר פאר דעם, ווי ער איז בעקאנט געווארען דעם ברייטען עולם.

פילסודסקי—דאס איז איינער פון די העלדישע פיגורען, ארום וועלכער די פאלקס-פאנטאזיע נעמט וועבען לעגענדעס און מיט דער צייט ווערט שווער פונאנדערצושיידען, וואו ענדיגען זיך די פאקטען, פון וועלכע מען קען פלעכטען אגדות און וואו הויבען זיך אן די לעגענדעס, וועלכע שאפען דאס לעבען פון מרוימען, פון שטרעבען און פון קעמפען.

מיט א פערכאפטען אטעם פלעגט מען הערען דערציילען אין די יודישע אומלעגאלע קרייזלעך—נאך א הייסען רעפעראט מיט קאכעדיגע ויכוחים — וועגען זיין לעגענדארישען אנטלויפען פון תפיסה, וואו ער איז געזעסען א פער׳משפט׳ער צום טוידט און וואו יעדע ווײלע איז ער געשטאנען אונטער דער סכנה אריבערגעפעקעלט צו ווערען אויף דער וועלט פון אייביגען אמת דורך די הענקער פונם צארישען רעזשים...

ווער געדענקט נישט די פאנטאסטיש-קלינגענדיגע אבער היסטאריש-ריכטיגע דערציילונג וועגען דעם, ווי אזוי יוזעף פילסודסקי האט בעפרייט א גאנצע גרופע צום טויט פעראורטיילטע רעוואלוציאנערען פון גרויזאמען ווארשאווער ציטאדעל; ווי אזוי ער און זיינע מיטהעלפער זענען געקומען צום שעף פון טורמע אלע אנגעטון אין דער מיליטערישער אוניפארם מיט א בעפעהל פון העכסטען געריכט וועגען עקסטרא-אריבערפיהרען די פעראורטיילטע אין אן׳אנדער טורמע...

און ווי אזוי אויף מארגען זענען אויפגעטרייסעלט געווארען פון דעם ראזיגען דרייסטען רעוואלוציאנערען שריט די אלע משרתים פון אלטען רעזשים ..

און שוין טאקע באמת ווי א פאנטאזיע האט געשיינט צו זיין די ערצעהלונג וועגען דעם. אז אט דער זעלביגער רעוואלוציאנער איז געווען דער

וואס הערט זיך אין ראדאם.

שרעקליכער אויפרייס אין דער אמוניציע-פאבריק אונטער ראדאם.

אין דער אמוניציע-פאבריק, אין זאגאזשדזשאן, אונטער ראדאם, איז פאריגע וואך פארגעקומען א שרעקליכע קאטאסטראפע.

אין דער ערשטער געביידע פון דער אמוניציע האט אויפגעריסען דער קופערנער קעסעל, אין וועלכען עס האט זיך געפונען שיס-פראך.

דער אויפרייס איז פארגעקומען 11 א זייגער פארמיטאג ווען אלע ארבייטער זענען געווען ביי דער ארבייט.

דער ערשטער האט בעמערקט דעם אויפרייס דער קאמידאנט קאפיטאן וואלטשינסקי, וועלכער האט דערזעהן ווי פון איינעם פון די קעסלען גאהען ארויס פייערדיגע פונקען. דער קאפיטאן האט גלייך סיגנאליזירט, אז די ארבייטער זאלען פערלאזען די געביידע און אליין איז ער צוגעגאנגען נעהנטער, כדי פעסטצושטעלען די סיבות פון דעם, וואס עס געהען פונקען. ווען ער איז צוגעקומען נעהנטער צום קעסעל איז פארגעקומען דער אויפרייס, פון וועלכען דער דאך פון דער ריזיגער געביידע און די פענסטער זענען אראבגעריסען געווארען. די ארבייטער זענען אנטלאפען אין א שרעקליכען פאניק, דער קאפיטאן איז געווארען ארומגענומען אין פלאמען, מיט די לעצטע כחות זיך צונעשלעפט צום פענסטער און אזוי ארום פערלאשען אויף זיך די פלאמען. פון אונטער די חורבות האט מען ארויסגעצויגען דעם טוידטען קערפער פון פאבריקס-מייסטער שערעל 43 יאהר אלט. שווער פערוואונדעטע זענען געווארען 13 ארבייטער און דער אויפזעהער — א פראנצויזישער מאיאר אינזשיניער מאוראקס, וועלכער איז דורכ'ן קריעגס-מיניסטעריום ספעציעל ארויסגערופען געווארען פון פראנקרייך. אלע פערוואונדעטע זענען תיכף געבראכט געווארען קיין ראדאם, וואו מ'האט זיי פערטיילט די ערשטע מעדיצינישע הילף. עטליכע פון די פערוואונדעטע זענען איבערגעפיהרט געווארען אין יודישען שפיטאל. דער פראנצויזישער מאיאר האט בעקומען שווערע וואונדען און נאכ'ן אבליגען א געוויסע צייט אין חינען שפיטאל פון הייליגען קאזשמיעזש די טעג נעשטארבען.

די אויספארשונג האט פעסטגעשטעלט, אז די סיבה פון אויפרייס איז דאס, וואס די מעטאלענע וואלסען פון דער מאשין האבען זיך געריבען איינע אן דער אנדערע, דערפון זענען ענטשטאנען פונקען, וועלכע זענען אריינגעפלויגען אין קעסעל מיט'ן פראך.

צום גליק האט אויפגעריסען איין קעסעל. ווען עס וואלטען אויפגעריסען געווארען אלע 5 קעסלען, וואלט פון דער גאנצער פאבריק און פון אלע מענשען, וואס האבען זיך אין איהר געפונען, כהרף עין א תל געווארען.

די אקטען פון די רבנים—וואהלען ביים ה' וואיעוואדא אין קעלץ.

לויט ווי מיר ווערען געוואהר, איז דער גאנצער מאטעריאל מיט אלע נויטיגע דאקומענטען, וואס האבען א שייכות מיט די פארגעקומענע רבנים-וואהלען, צוזאמען מיט די אנקלאגעס און רעקורסען מצד ה' קעסטענבערג — אוועקגעגאנגען די טעג פון דער היגער סטאראסטווא קיין קעלץ צום וואיעוואדא.

ווי מען ניעט אונז איבער, זענען די קאהל-אקטען און די פראטאקאלען, וואס די גמינע האט צונויפגעשטעלט באלד נאכ'ן אויפגאנג פון די רבנים-וואהלען, געלעגען א שיינע פאר וואכען ביים היגען סטאראסטא, וועלכער, האט, ווי ס'ווייזט אויס, נישט געקענט אליין דעצידירען, צוליב די רעקורסען, וואס זענען איינגעפלאסען פון ה' קעסטענבערג'ס אנהענגער, און ער האט דעריבער דאס אלץ צוזאמען איבערגעשיקט צום ה' וואיעוואדא קיין קעלץ.

ח' קעסטענבערג, ווי נאר, ער האט זיך דערוויסט, אז די פאפירען זענען אוועקגעגאנגען קיין קעלץ, איז גלייך

די טעג געפאהרען

אין דער וואיעוואדזטווא, משמעות, זיך משתדל צו זיין, אז זיינע אנקלאגעס אויף די וואהלען זאלען האבען אויך דארט א ווירקונג און אז זיי זאלען נישט בעשטעטיגט ווערען.

אולי ירחם...

קאנפערענץ פון תבואה-סוחרים און מילנער'ס אין מאגיסטראט.

אין צוזאמענהאנג מיט דער פרייזען-שטייגערונג אויף די פראדוקטען פון ערשטען געברויך, האט דער וויצע-פרעזידענט, ה' דאמאנסק', צונויפגערופען פערגאנגענע וואך א קאנפערענץ פון מיהלען-אייגענטימער'ס, בעקער'ס און תבואה-סוחרים, כדי אויסצוהערען פון זיי די מיינונג, צי דאס העכערען די פרייזען אויף ברויט איז א נויטווענדיגקייט. די איינגעלאדענע זאך-קענער האבען געגעבען נישט קיין גלייכע אינפארמאציעס און בעת זייער אויסרעכענען און דורכפיהרען די קאלקולאציעס פון די פרייזען אויף תבואה, האט זיך ארויסגעשטעלט, אז פון איינעם ביז'ן צווייטען איז פאראן א גרויסער אונטערשיעד. אזוי, למשל, בשעת דער מיהל-אייגענטימער, ה' סילינסקי, האט אויפגעוויזען, אז צוליב דעם, וואס תבואה איז געשטיגען, לעגט ער צו צום מאהלען 70 גראשען צו א מעטער-קארן, האט דער מיהל-אייגענטימער, ה' באקמאן אויסגערעכענט, אז ער לעגט נאר צו 17 גראשען און דער ה' מרדכי לאנגער האט גאר פעסטגעשטעלט, אז די פרייזען פון תבואה זענען צו יענער צייט לגמרי נישט געשטיגען. ה' לאנגער האט עס דאקומענטאל בעוויזען דורך טעלעגראמען פון פערשידענע גרויסע תבואה-סוחרים פון דער פרעמד, פון וועלכע ער האט בעקומען נעטויגע ידיעות וועגען די פרייזען אויפ'ן תבואה-מארק. טראץ אבער די חלוקי-דעות צווישען די זאך-קענער איז ברויט פונדעסטוועגען טייערער געווארען מיט א שיינע פאר גראשען. צי איז דאס מיט'ן הסכם פון מאגיסטראט, ווייסען מיר נישט, ווייל אונפערשטענדליך יוואלט געווען דער פאקט, ווען דער מאגיסטראט זאל אקצעפטירען די מיינונג פון ה' סילינסקי, בשעת דער ה' לאנגער האט אפערירט מיט לעבעדיגע און בעגלויבטע ציפערען, וועלכע האבען בולט בעוויזען, אז דאס העכערען די פרייזען אויף מעהל האט קיין שום גרונד נישט.

ערשטער, וועלכער האט געבראכט פון אויסלאנד יודישען שריפט פאר'ן „בונד".

דאס איז געווען בעגינען פון דער יודישער רעוואלוציאנערער טעטיגקייט, פון דער זעלבסטשטענדיגער יודישער רעוואלוציאנערער טעטיגקייט, פון דער זעלבסטשטענדיגער יודישער רעוואלוציאנערער ארבייט, ווען עס איז אנערקענט געווארען די נויטיגקייט פון בעזונדערער ארבייט פאר און אויך דורך די יודישע מאסען.

וועגען דעם דאזיגען שריט פון בעריהמטען פוילישען רעוואלוציאנער, האט מען מיט יאהרען צוריק דערצעהלט און איבערדערצעהלט צווישען די יודישע ארבייטער. און נישט איינמאל פלעגט אט דער פאקט דינען מילדער און גרינגער צו מאכען די וואונדען, וועלכע מען פלעגט אמאל פיהלען אין דער יודישער ארבייטער-בעוועגונג צוליב געוויסע אנטיסעמיטישע ארויסטרעטונגען פון איינצעלנע פארשטעהער פון אנדערע נאציאנאליסטען.

און עס איז טאקי זייער צויבעריש אויסגעקומען דער פאקט, ווי א פוילישער רעוואלוציאנער שטעלט זיין לעבען אין אנ'ערנסטע סכנה, כדי צוצושטעלען יודישען שריפט.

און עס זענען געווען א סך, וועלכע זענען גרייט צו צווייפלען אין דעם אמת פון דער דאזיגער געשיכטע.

ערשט מיט א סך יאהרען שפעטער, האט דער בעריהמטער ארבייטער-פיהרער, מעדעם — אויך איינע פון די רעוואלוציאנערע פיגורען, ארום וועלכען עס האבען זיך אזוי ענג צוזאמענגעפלאכטען לעגענדעס און פאקטען — בעשטעטיגט דעם פאקט אין זיינע זכרונות.

מארשאל פילסודסקי איז געווען דער ערשטער, וועלכער האט איבערטראנספארטירט פון אויסלאנד יודישען שריפט פאר די יודישע רעוואלוציאנערע ארגאניזאציעס.

גרויסער מאסען-מיטינג פון פ. פ. ס. און פולישע אינטעליגענץ.

צוגלייך ווי אין גאנצען לאנד איז אויך אין ראדאם איינגעארדענט געווארען היינטיגען זונטאג, ערב דער נאציאנאלער פערזאמלונג, א מאסען-מיטינג אין קאסא, וואו ס'זענען ארויסגע-

טרעטען פא־שטעהער פון די היגע פ. פ. ס. און פון אנדערע פוילישע ליבעראלע שאטירונגען, וועלכע האבען צוזאמען אויפגעפאדערט, אז אלס פרעזידענט פון דער פוילישער רעפובליק זאל אויסגעוועהלט ווערען מארשאל פילסודסקי. ס'האבען געהאלטען לענגערע רעדעס די בעוואוסטע פ פ ס־ישע טהוער ד״ר קלערס קראוז, גושטשעשניאַראווסקי, קישילעוויסקי און שמיטאנקא. פון די ליבעראלען און אינטעליגענץ האבען גערעדט פיאַס. גארבאַניאק און אַדוו. וויגורא.

ס'איז תאראקטעריסטיש דאס, וואס פון אלע סאציאליסטישע. דעמאקראטישע אין ליבעראלע רעדנערס איז דער ה' שמיטאנקא געווען דער איינציגער, וואס האט דערמאנט עמל כע ווערטער לטובת די נאציאנאלע מינדערהייטען און אויסדריקט זיין מיינונג. אז צווישען אלע אנדערע נייע רעפארמען, וואס ברויכען איינגעפהרט ווערען אין דער פוילישער רעפובליק, דארף מען אייך געדענקען אין די רעכט פון די נאציאנאלע מינדערהייטען, ווענען מען ב־ויך געבען גלייכבערעכטיגונג און נישט אויסשטעלען אלס צווייטראנגיגע בירגער. די איבריגע רעדנער, האבען פון אלעם גערעדט, געווארפען אלע דעמאקראטישע לאזונגען, וועגען די נאציאנאלע מינדערהייטען אבער האבען זיי אפנים פערגעסען און אפילו מיט א ווארט נישט דערמאנט

דער גרויסער זאהל פון „קארפאַ" איז געווען ממש איבערגעפאקט איבער די ברעגעס, אזוי, אז א גרויסער המון איז געבליבען שטעהן אין דרויסען.

ס'איז אינטערעסאנט אויך דאס, וואס בשעת ה' שמיטאנקא האט פערטיידיגט די רעכט פון די נאציאנאלע מינדערהייטען, איז ער אפלאדירט געוואָרען פון די יעניגע פערזאמעלטע אופ'ן זאהל, וואס געהערען צום מינדערהייט ס־עלעמענט, וועלכע האט זיך אבער געפונען אין א קליינע צאהל און דער אפלאַדיסמענט זייערער האט דעריבער שוואך אבגעקלונגען... אין פערגלייך מיט די הילכיגע און רוישיגע אפלאַדיסמענטען, וואס זענען אויסגעשטרעמט געוואָרען בעת אנדערע דעמאקראטישע אויסרופען און לאָזונגען.

מינדערהייט בלייבט מינדערהייט...

מאָנטאג דעם 7־טען יולי ה. י.

ווערט אויפגעטרעטען אין זאל פון טעאטער
„ראזמאיטאָשטשי"
דער בעריהמטער פוילישער אַרטיסט

JÓZEF
WĘGRZYN

מיט'ן גאנצען אנסאַמבל פון טעאטער
„נאראָדאָווי" אין ווארשאַ
אין קאָרעצקי'ס נייעסטער פיעסע א. נ.

Ludzie tymczasowi

איינצעלהייטען אין די אפישען.
בילעטען פון 1.50 ביז 6 זל. צו בעקומען אין טיטון־סקלאד פון ה' טאמאשעק, לובלינער 40 און אין טאג פון פארשטעלונג פון 6 פארנאכט אָן ביי דער קאסע פון טעאטער.

---

6 שילער פון גימנאַזיום „פשיאטשול וויעדזי" האָבען בעקומען מאַטורע

פאריגע וואך זענען פארגעקומען די מאַטורע־עגזאמענס פון די שילער—ינס פון די יודישע גימנאַזיום'ס „פשעיאטשול וויעדזי".

צו די עקזאמענס זענען צוגעגאנגען 13 שילער און 2 שילערינס.

מאטורעס האָבען בעקומען פאָלגענדע 6 שילער:

1) אייזענשטאדט, 2) גורפינקעל, 3) ראָזענבערג, 4) ראָזענבוים, 5) שיינפעלד, 6) שיטצער.

פאָליציי־קאָמענדאנט זשארנאָווסקי צוריק איבערגענומען זיין אמט.

ווי בעוויסט, איז אין צוזאמענהאַנג מיט די געשעהענישען פון 12, 13 און 14 מאי אָבגעשטעלט געוואָרען אין זיין טהעטיגקייט דער פאָליציי־קאָמענדאנט ה' זשארנאָווסקי, צוליב אבער, וואָס די צענטראל־מאכט אין ווארשא האָט מבטל געמאכט די פעראָרדנונג פון ה' סטאראָסטא, בנוגע דאָס אָבשטעלען דעם ה' זשאָרנאָווסקי אין זיין אמט, איז דער לעצטער אויפגעפאָדערט געוואָרען תיכף איבערצונעהמען זיין פריהערדיגע שטעלע.

יודיש טעאַטער אין ראדאם ווערט בערייכערט מיט פרישע אַרטיסטישע קרעפטען.

די יודישע טרופע אין ראדאם איז לעצטענס רעאָרגאניזירט געוואָרען און א טייל פון א ביז אהעריגען אנסאמבל איז אויפגעפרישט געווארען דורך נייע אנגאזשירטע בעדייטענדע טעאטער־כחות. די נאָהנטסטע טעג, מעגליך, אז נאך אויף דער צווייטער וואָך, וועלען זיך אָנהויבען די פארשטעלונגען פון דער אלט־נייער טרופע.

ווי דער געשעפט'ס פיהרער פון דער טרופע, ה' לייכטער, פערזיכערט, איז ער געקומען אין קאנטאקט מיט די אנגעזעהנסטע יודישע ארטיסטען פון ווארשא, לאָדז, קראקא, לעמבערג. וועלכע האבען איבעראל מיט זייערע פארשטעלונגען צוגעצויגען די אויפמערקזאמקייט פון יודישען טעאטער־פובליקום. די זעלבע ארטיסטען וועלען אויך גאסטראלירען ביי אונז אין ראדאם וואו זיי וועלען אויפיהרען נייע שלאגער־פיעסען.

פון דער חברה „מנחמי אבלים"

צוליב דעם, וואָס די חברה „מנחמי אבלים" איז לעצטענס לעגאַליזירט געוואָרען איז געשאפען געוואָרען א נייער קאָמיטעט, וועלכער איז געקליבען געווארען פון דער גאנצער אלגעמיינער פערזאמלונג. אין קאָמיטעט זענען געוועהלט געוואָרען פאלגענדע מענשען: שמואל קארמאן (פרעזעס) אביש בירענבוים (וויצע) מיכאל ריכטמאן (סעקרעטאר) ישעי' ראזענצווייג קאסירער. אלס פערוואלטונגס־מיטגלידער: אבא האָך, יעקב ווייסמאן, משה ריכטמאן, אפרים פלאמענבוים, הערצקע גוטמאן, דוד וויינבערג, ישראל זיידמאן, יעקב שמואל מילמאן, איטשע פישמאן, מאיר צוקער, שמעריל ציסרינאוויטש, אשר זעלינ סטאקאווסקי און פנחס פרענקעל.

די אויפגאבען פון דער דערמאָנטער חב־ה זענען: שטיצען ארימע אבלים אין דער צייט פון די טרויריגע טעג ווען זיי קאָנען נישט ארבייטען און פערדינען, ווי אויך שאפען מנינים צו דאווענען ביי אבלים, וואס וואָהנען אין די ווייטערע ערטער פון שטאדט. די פינאנס־מעגליכקייטען בעשאפט זיך די חברה פון מיטגלידער־געלד, ווי אויך דורך זאמלונגען אויף חתונות און אויף פערשידענע שמחות.

בעריהמטער פוילישער ארטיסט, יוזעף ווענגזשין, אין ראדאָם.

קומענדיגען מאָנטאג טרעט אויף אין טעאטער „ראָזמאיטאָשטשי" דער בעריהמטסטער און פאָפולערסטער פוילישער אַרטיסט און פילם־קינסטלער, יוזעף ווענגזשין. זיין אויפטריט אין היגען טעאטער איז א סענסאציע פאָר זיינע אונצעהליגע פערעהרער און בכלל פאר אַלע ליבהאבער פון טעאַטער־קונסט אין אונזער שטאָדט.

יוזעף ווענגזשין טרעט אויף צוזאמען מיט'ן אנסאַמבל פון וואַרשאווער „נאציאָנאלען טעאַטער", דורך וועמען ס'ווערט אויפגעפיהרט ווערען דאָס בעוואוסטע טעאַטער־שטיק: „צייטווייליגע מענשען".

רעזולטאט פינ'ם וועט־לויף פון „מכבי".

דעם 16־טען מאי זענען פארגעקומען די וועט־לויפען פון היגען „מכבי" אויף 30 און 10 קילאמעטער. די זיגער פון די 30 קילאמעטער זענען:

מוסמאן יעקב, שאפיר דוד, ראפאפארט מנשה.

פון די 10 קילאָמעטער:

גרינשפאן דוד, שטיינבערג אפרים, מאָשקאָוויטש נחמיה.

דעם טימול מייסטער אויף דעם יאהר 1926. האט בעקומען מוסמאן יעקב.

זונטאג דעם 6 טשערוויעץ קומט פאר אנ'אויספלוג פון דער סעקציע ציקליסטען קיין ביאלאָבזשעג.

א—בם.

פון „עזרה"

פערגאנגענע וואך מאָנטאג איז פארגעקומען נאך א לענגערע צייט א צייכען־פערקויף לטובת דער געזעלש. „עזרה".

א דאנק די פרוי טייטעלבוים איז דאס בלימעל געווארען אָרגאניזירט און ביי א קליינע צאהל פארלעך איז געווארען געזאמעלט פאלגענדע סומעס.

פרל'ס איגעלמאנס, בערגער'ס און ה' אָדלער. 81,10 זל. פרל' גלאזמאן — ה' ווייסמאן 50 68 זל. פרוי טייטעלבוים פרל' שטרום 61.30 זל. פרל' רוטמאָן— ה' קיילער 30.57. פרל' ריכטמאן — ה' פרידמאן 26.00 זל. פרל' רינגערמאכער— ה' פריידמאן 18.27 זל. פרל'ס זאכסשינסקי—שאפער 15.00

די אייבענדערמאנטע פרל'פ. און ה'ה ווערט דורך „עזרה" אויסגעדריקט א הארציגען דאנק פאר זייער ענערגישע ארבייט.

מאגיסטראט שענקט אַלע פערלעגענע חובות פון די אונפערמעגליכע איינוואוינער.

אויף איינע פון די לעצטע זיצונגען פון שטאדט־ראט זענען בעטראכט געוואָרען א רייהע שטאדטישע ווירטשאפטליכע פראגען

צווישען אנדערע, איז איינשטימיג אנגענומען געווארען דער פארשלאג פון מאגיסטראט, צו שענקען די אונפערמעגליכע איינוואוינער פון שטאדט די אלט־פארלעגענע חובות.

קעלצער אבטיילונג.

נאך וועגען דעם יודישען גימנאזיום.

די יודישע קריזיסען און די אויפערגעוועהנליכע שווערע לאגע פון דעם יודישען מענער־גימנאזיום אין קעלץ, איז שוין געווארען ביי אונז א שם דבר. מען איז שוין צוגעוועהנט געווארען, אז יעדעס יאהר זאל מען אין מיטען דערינען אויפהערען די למודים, די קינדער אבשיקען אהיים, און דער אויפויכטס־ראט זאל זיך ווענדען מיט א סטערעאטיפיווען קול־קורא צו דער יודישער געזעלשאפט, עלטערן און סימפאטיקער, פון דער יודישער שולע, וועגען קומען צו א בעראטונג און זעהן אננעמען מיטלען געגען דעם דעפיציט, וואס א דאנק דעם קען מען נישט פערענדיגען דאס שול־יאהר. אזוי איז געווען מיט א יאהר צוריק, און פאר די גאנצע 8 יאהר, וואס דאס גימנאזיום עגזיסטירט, מיט פערשידענע אויפזיכטס ראטען, און וועלכע עס האבען אנטייל גענומען נאציאנאלע עסקנים און געזעלשאפטליכע כלל—טוערס — איז די מאטעריעלע לאגע געווען א שווערע און דער קיום בעדראהט.

קיינער האט זיך נישט בעמיהט צו בעטראכטען ערנסט די לאגע און זוכען די סיבות, וועלכע גראבען אונטער די עגזיסטענץ פון דער שולע. מען איז נאר געוועהנט געווארען צו ווארפען די שולד אויף דעם, אדער יענעם אויפזיכטס־ראט און געלעגט די גאנצע ישועה אויף דעם נייעם אויפזיכטס ראט וואס דארף קומען נאכדעם, ווי די אלטע וועט זיך „אפזאגען" אדער מען וועט זי דערצו צווינגען.

אזוי האט זיך דאס געפיהרט יאהר יעהרליך און די אנוועזענדע אויף די אלגעמיינע פערזאמלונגען האבען שוין געקענט די אלע „פארלאמענטארישע" שטיקלעך, אויף דורכצופיהרען נייע וואהלען און קלויבען די, וואס האבען מעהר פאר אנדערע צוגעזאגט.

אבער דאך אזא אנגעשמערצנקייט מיט אזוינע אויפגערייצטע געמיטער, ווי עס איז געווען צו בעמערקען ביי די אנוועזענדע אויף דער לעצטער פערזאמלונג פון יודישען גימנאזיום איז ווערט צו פערצייכנען. עס איז שווער צו אורטיילען, צי דער גורל פון גימנאזיום האט דערצו גורם געווען, אדער די „שארפע פרויזע", צו נקמה אין דעם ביזאיצטינען מאָזיצענדען פון אויפזיכטס ראט ה' ד"ר פעלץ, וועלכער האט זיך געפונען אין זעהר א שווערער לאגע, צוליב דער בעדראהטער עגזיסטענץ פון דער שולע. יעדענפאלס האבען די אונצופרידענע געשאפען צו פיל בייז בלוט און געבראכט מעהר שאדען דעם גימנאזיום, ווי די מיטגלידער פון אויפזיכטס־ראט. איך מיין דא נישט צו פערטיידיגען די טאקטיק פון אויפזיכטס־ראט, איך וואלט נאר געוואלט וויסען, וועלכעס פאזיטיווס ברענגט אזוינע ארויפטריטען געגען מענשען, וועלכע זענען מקריב זייער צייט לטובת דעם גימנאזיום, וועלכע האבען אלעס געטהון, וואס איז נאר געווען ביכולת און האבען געוויס קיין מאטעריעלע נוצען נישט געזוכט.

דער אויפזיכט'ס־ראט האט זיך געווענדעט צו דער יודישער בעפעלקערונג און פארשטעלענדיג די טרויריגע לאגע פון דער שולע האט זי אפעלירט צו די אמת'ע נאציאנאלע יודען, אז מען זאל איהר מיטהעלפען מאראליש און מאטעריעל צו דערפיהרען דאס שול—יאהר צו ענדע און זוכען סטאבילע מיטלען פאר דער צוקונפט, אבער די מעטאדען, וואס די פערזאמעלטע האבען אנגענומען זענען געוויס נישט אויפ'ן ארט, ווייל זיי נעמען נאך צו דעם חשק צו ארבייטען לטובת הכלל, שטויסען אפ יעדען בכבוד'דיגען מענשען פון וועלכער עס איז געזעלשאפטליכער ארבייט און מאכען א תהום צווישען דער גאנצקייט פון דער יודישער בעפעלקערינג, וועלכע איז אזוי אויך געגוג צערשפליטערט און צובראקעלט.

פארוואס האט קיינער פון די געגנעראל קריטיקערס פארגעשטעלט א פלאן ווי אזוי צו זיכערען א שטענדיגער עקזיסטענץ פאר דעם יודישען גימנאזיום און נישט זיין געווענדעט אין דער טעטיגקייט, אדער סימפאטיעס פון דעם אדער יענעם אויפזיכט'ס־ראט? פארוואס האבען די אלע „זאמעחאיוצעס" נישט געשטרעבט דערצו, אז דאס אויסהאלטען דאס גימנאזיום זאל זיין א חוב פון דער גאנצער קעלצער יודישער בעפעלקערונג און מאכען א סוף צו די אלע מינים אויפזיכט'ס־ראטען, וועלכע זענען שוין א איבערלעבניש, א „אנאכראניזם" און זעהן צו דערהויבען דעם פרעסטיזש פון דער שולע און די אויגען פון דער געזעלשאפט? פארוואס האבען זיי נישט גענומען אין אכט, אז ביי אזעלכע אויפפיהרונגען גראבען זיי נאך טיעפער אונטער די עקזיסטענץ פון דער שולע?

די דעפיציטען פון די יודישע מיטעל שולען, וועלכע עקזיסטירען אהן סובסידיום'ס איז א מכת מדינה. מען הערט פון איבעראל דעם וועה־געשריי פון די יודישע מיטעל שולען, אבער דאך הערט מען נישט פון אזעלכע אגרעסיווע ארויסטרעטונגען געגען די, וועלכע ווידמען זייער מיה אין צייט אויף צו דערהאלטען די עקזיסטענץ פון דער שולע. ביי אונז אבער איז יעדער פערזאמלונג א ארענע פאר געגענזייטיגע בעליידיגונגען און א מיטעל צו בעקעמפפען אהן שום ציעל די, אדער יענע פערזאן.

די לעצטע געשעהנישען ביי די פערזאמלונגען פון יודישען גימנאזיום זענען א ווארעניש פאר דער יודישער געזעלשאפט, אז ביי אזעלכע בעדינגונגען קען נישט א יודישע שולע עקזיסטירען און דאס וואס מען זוכט נישט קיין אנדערע מיטלען ווי נאר בעקעמפפען, זענען סימפטאמען פון דעם אונטערגאנג פון דער איינציגער יודישער מענער—שולע אין קעלץ.

א. כערוועטניק.

פיהרט נישט קיין פאליטיק מיט טויטע... (במקום א פעליעטאן)

קעלץ, ווי אייך איז שוין גוט בעוואוסט, איז לעצטענס געווארען א שטאדט פון בלויז פאליטיק. אויסער די אידישע קהלה, וואס די פרנסים לעבען דארט נאר פון פאליטיק.. זענען לעצטענס, כמעט אלע, אין קעלץ עגזעסטירענדע אינסטיטוציעס, קולטורעלע און פילאנטראפישע פערוואנדעלט געווארען אין לויטער פאליטיק...

דער „לינת הצדק" עגזיסטירט א דאנק דער פאליטיק... דער „תומכי עניים" ציהט זיין חיונה פון פאליטיק.. ווען נישט, ווער ווייסט, אויב דאס לאקאל וואלט א מאהל געווארען רעמאנטירט..

די למודים קומען נאך פאר אין גימנאזיום, א דאנק דער אמביציע פון פאליטיק... דאס אידישע שפיטאל האט א קיום, א דאנק דעם נס פון פאליטיק... ווען נישט, ווער ווייסט, אויב ס'וואלט זיך דארט בעוויזען א צירה פון א דאקטאר...

די „גאכפאדיניע" פון „בית יתומים" איז פול מיט פאליטיק... אפלו דער רעפערענט פון שחט־הויז שמעקט אויך מיט פאליטיק... די קראנקען־קאסע איז פאליטיק, און וועלכער דאקטאר ס'זאל געהן צו א „מקשה לילד", ווערט שוין באלד אויך אינספירירט פון פאליטיק, די מקוה מיט'ן פרייטאג'דיגען פייפער איז פאליטיק, די שוהלען און בתי־מדרשים זענען פול מיט פאליטיק, אונזער געעהרטער ראבינאט איז נעבעך שוין אויך אנגעשטעקט געווארען מיט דער מחלה פון פאליטיק און אפילו אונזערע דירעקטארען אין די קאאפעראטיווע בענק נעמען אויך שוין אן זייערע קליענטען מיט פאליטיק. הכלל הימעל און ערד און פאליטיק. מילא, וואס קאן מען טהוען, אז מיר לעבען היינט אין א צייט פון לויטער פאליטיק און אז אונזער גאנצער מכוחר ווערט היינט געפיהרט אויף פאליטיק

זעהט איהר, צו פיהרען פאליטיק מיט לעבעדיגע, אהרט מיך שוין נישט. מ'קאן עס אפשר נישט האלטען פאר קיין שלעכץ, מענשען גייען ז.רום עבובהל אהן בעשעפטיגונג, דאנקען זיי גאט, אז ס'מאכט זיך עפעס א שטיקעל נייעס אין שטעטעל. כדי מ'זאל האבען מיט וואס צו פערברענגען די פאר שעה, נאר צו פיהרען פאליטיק מיט טויטע, דאס זעהט איהר ברענגט שוין ארויס פון געדולד. הא! איהר שטוינט? וואס, פאליטיק מיט טויטע? טא זייטשע מוחל און האט א ביסעלע געדולד, וועל איך אייך אלעס דערצעהלען:

מיט א צייט צוריק, האט די אידישע קהלה געשריבען אנ'אהובי — ידידי־בריוועלע צו דער געזעלשאפט „אחיעזר" אדער ווי מ'רופט זי: „חסד של אמת",

דער צוזאַמענפאָהר פון קאָאָפּעראַטיוון און סוחרים בענק

ווי מיר האָבען שוין געמאָלדען, איז דאָ נישט לאַנג פאָרגעקומען אַ צוזאַמענפאָהר פון די קאָאָפּעראַטיווע בענק פון קעלצער ראַיאָן, אין וועלכע עס האָבען זיך אויך בעטייליגט די ה"ה: ד"ר בירקענהיים, פינקעלקרויט, שמוש און ח. ראָסנער.

אויפ'ן צוזאַמענפאָהר זענען געוועזען רעפּרעזענטירט די שטעדט: קעלץ (ה"ה גאָלדשיידער, צעמבערקעוויץ, מאיערבערגער, גוטמאַן, פּאַרועל און ראָזענבלום), אָסטראָוויעץ (ראָזענמאַן), פּינטשעוו (ראַפּאַפּאָרט) אָפּאַטאָוו (ליפּמאַן) אָפּאָטשנאָ (באָומאַרדער) מיעחוב (בלום און קאָפּלעוויץ), שצעקאָציני (איזיקאָוויץ, קאַנאַל און דיאַמענט), זאַוויערציע (סאַבעלמאַן), סאָסנאָוויעץ (גאָחנמיא) בענדזין (גאָלדשטיין) באָשיץ (זילבערבערג) חענטשין (באַריכאָוויץ) ראַדאָם (פרענקעל, מאַגנישעווסקי), אָלקוש (מושקאַט).

געעפענט די קאָנפערענץ האָט דער ד"ר פון דער היגער פאָלקס-באַנק ה' ד. ראָזענבערג און ערקלערט די אויפגאַבען פון צוזאַמענפאָהר. נאָכ'ן אויסוועהלען א פּרעזידיום זענען געהאַלטען געוואָרען רעפעראַטען דורך די דעלעגירטע פון דער צענטראַלע. אין דער דיסקוסיע האָבען זיך בעטייליגט כמעט אַלע דעלעגאַטען, וועלכע האָבען פאָרגעוואָרפען דער צענטראַלע, אַז זי בעציהט זיך נישט ווי געהעריג צו די פאָלקס-בענק אויף דער פּראָווינץ.

עס זענען אנגענומען געוואָרען א גאַנצע רייהע רעזאָלוציעס און ס'איז געוועהלט געוואָרען א ראַיאָן-קאָמיטעט אין וועלכען עס זענען אריין די ה"ה: גאָלדשטיין (בענדין) ראָזענבערג, גאָלדשיידער און צעמבערקאָוויץ (קעלץ), נאחעמיא (סאָסנאָוויעץ), סאַבעלמאַן (זאַוויערציע), איידעלבוים און פרענקעל (ראַדאָם).

דער ראַיאָן-קאָמיטעט מיט דעם זיץ-אָרט אין קעלץ, האָט זיך קאָנסטיטואירט אויף פאָלגענדען אופן: ה' גאָלדשיידער (פּרעזעס), ה' צעמבערקאָוויץ (וויצע-פּרעזעס) און ה' ראָזענבערג (סעקרעטאַר).

פון די אידישע ראַטמענער.

צוליב דעם ביז א צייגען כאַאָס, וואָס האָט געהערשט ביי די אידישע ראַטמענער פון שטאָדט-ראַט, צוליב וועלכען ס'זענען פערנאַכלעסיגט געוואָרען פיעל וויכטיגע אידישע פראַגען, איז אויף איינע פון די לעצטע זיצונגען פון די ראַטמענער געגרינדעט געוואָרען א „קאָלאָ" פון אַלע ראַטמענער, פאַר וועלכען יעדער ראַטמאַן איז פעראַנטוואָרטליך און ס'איז אויסגעוועהלט געוואָרען א פּרעזידיום פון די ה"ה: הערמאַן לעווי, י. רייזמאַן, ה' זאַגייסקי און י. גאָלדוואַסער. (סעקרעטאַר) פאַר יעדער פּלענאַר זיצונג פון שטאָדט-ראַט און פאַר יעדער אָבשטימונג וועט זיך דאָס „קאָלאָ" פריער בעראַטען כדי איינהייטליך צו שטימען.

פאַרפאַלען.

פאָריגען שבת, פאַר מיטאָג, ווען ח' אַראָלף שפּערמאַן (שענקעוויטש גאָס 43), איז געגאַנגען אין אורזשאָנד—סקאַרבאָוויע, איז איהם פּלוצלינג נישט גוט געוואָרען און איז אַנידערגעפאַלען אין חלשות אויף דער גאָס. אַ דאַנק דעם דיזשורנע—פּאָליציאַנט, וועלכער האָט דעם ה' שפּערמאַן מיט אַ דראָזשקע אָבגעפיהרט אַ היים, איז איהם געלונגען אָבצוראַטעווען.

ס'איז כדאי צו בעמערקען, אַז בשעת'ן ליגען אין חלשות אויף דער שענקעוויטש גאָס, איז אַדורכגעפאָהרען אַ געוויסער דאָקטאָר, וועלכען די פרוי און אנדערע האָבען געבעטען אָבצוראַטעווען דעם פער'חלש'טען שפּערמאַן, האָט ער זיך קאַטעגאָריש ענטזאָגט, מיט'ן אויסרייד, אַז ער האָט נישט קיין צייט, און איז קוים אָבגעראַטעוועט געוואָרען דורך זייטיגע מענשען.

דער אינוואַלידען צוזאַמענפאָהר.

זונטאָג, דעם 6טען ה. ח. פּינקטליך 4 א זייגער נ. מ: קומט פאָר אין לאָקאַל פון דער אידישער קהלה דער ערשטער אינוואַלידען צוזאַמענפאָהר פון קעלצער וואָיעוואָדזטווא.

פאַר'ן שטאַנד-געריכט.

ווי מיר דערוואוסען זיך, וועלען די 2 באַנדיטען, וואָס האָבען אויסגעפיהרט דעם טראַגישען מאָרד אויף דער פאַמיליע שמיעכאַ געשטעלט ווערען פאַר'ן שטאַנד-געריכט דעם 16-טען יוני ה. ח.

פון דער ספּאָרט-בעוועגונג.

דער מעטש, וואָס איז פאָרגעקומען דעם 29-טען מאַי צווישען „וויסלאַ" (קראָקאָ) און היגען ספּאָרט-קלוב „סאָקאָל" האָט זיך געענדיגט מיט אַ נצחון פון 5 געגען 2 לטובת די געסט.

ס'איז כדאי צו בעמערקען, אַז דער אויבענדערמאָנטער מעטש, איז צוליב דער אנטיסעמיטישער טאַקטיק פון „סאָקאָל" ווייניג בעזוכט געוואָרען דורך אידען, אויסער עטליכע פּערזאָן, צווישען זיי דער פּערוואַלטונג'ס-מיטגליד פון „מכבי", ה' הירשעל שטראַזבערג, וועלכער האָט מיט זיין בעזוך געבראָכען דעם חבר'ישען דיסציפּלין, און נאָך 2, וועמענ'ס נעמען ס'איז נישט כדאי צו פערעפענטליכען.

מאַטורע עקזאַמענס אין אידישען גימנאַזיום.

פון די 4 שילער, וועלכע די דירעקציע האָט צוגעלאָזט צום מאַטורע עקזאַמען האָבען פאָלגענדע 3 שילער בעקומען מאַטורע: 1) מאַנעל, 2) פּירשטענבערג און 3) זילבערבערג.

ס'איז כדאי צו בעמערקען, אַז די עקזאַמענס פון די שילער זענען געוועזען ספּעציעל שווערע, ווייל זיי זענען עגזאַמינירט געוואָרען אַלס עקסטערניסטען.

אַז זי, די קהלה הייסט עס, וויל איבערנעמען דאָס בית עולם, וויל מאַכען נייע אָרדנונגען ווי: אַלעען, עלעקטרישע בעלייכטונג, טעלעפאָן, רעגיסטרירען די קברים א. אַז. וו. ס'האָט געהאַלטען דערביי, אַז די קהלה, וועלענדיג אויף א יורידישען אופן איבערנעמען דאָס בית עולם, האָט אריינגעשטעלט אינ'ם בודזשעט אויפ'ן יאָהר 1926 א סומע פון 1 זלאָטע אין די הכנסה-פּאָזיציע פון בית-עולם, איז, אַט נאָר וואָס בעטראַכט געוואָרען אויף דער לעצטער ראַט-זיצונג, וועלכע איז מיט א מערהייט שטימען אָבגעפאַלען, מאָטיווירענדיג דערמיט, אַז מיט'ן איבערלאָזען דאָס בית עולם ביים „אחיעזר", איז מען חלילה נישט איינפען קיין פּאָליטיק, נאָר פּשוט, אַז מ'דאַרף נישט מאַכען קיין נייע רעפאָרמען אויפ'ן בית עולם און אַז די ביזאַצטיגע אָרדנונג איז אַ מוסטערהאַפטע.

איך, אַ פּראָסטער בשר ודם, האָב טאַקי געמיינט, אַז די אַלע ווערטער זענען תורת משה. מאַכט זיך אָבער אַ מעשה. קומט צו פאָהרען קיין קעלץ אויף קבר-אבות א לאָדזער איד, א געוויסער איצקאָוויץ. (וואוינט אויף נאַוואָמיעיסקאַ № 16, ביי' ראָטענבערג'ס אַ שוואָגער). אָבגעפּטר'ט אַ נישט-קשה'דיגע הוצאה און נעמט זיך אַ דראָזשקע און פאָהרט ארויף אויפ'ן בית-עולם. 2 שעה האָט געדויערט דאָס זוכען דעם פאָטערס-קבר, (דער קברן איז נישט אויפן בית-עולם ווייל ער האַנדעלט מיט הינער און מיט אייער) און נאָכן אָבזאָגען דעם גאַנצען „מענה-לשון" קומט צו עפּעס א אידענע מיט א אויפרעגונג: האָ! וואָס פאַר א חוצפה איז דאָס, צו וויינען אויף א פרעמד קבר. דאָס איז, זאָגט זי, מיט טרערען אין די אויגען, מיין שוועהרס-קבר. הקיצור, וואָס זאָל איך אייך פערציילען, דער יוד, איז מיט א אַנגעווייטאָגט האַרץ געקומען צו לויפען אין דער אידישער גמינע אריין, פערציילען וועגען ד ע ר „מוסטערהאַפטער אָרדנונג", אַזוי, אַז ער מוז נעבעך א היים פאָהרען און איז נישט געוועזען אויף קבר-אבות.

הערענדיג אַזאַ געשיכטע, טראַכט איך מיר: אַ פאַלשע וועלט! מיט לעבעדיגע, אַז איהר פיהרט פּאָליטיק איז נאָך א האַלבע צרה, נאָר פיהרען פּאָליטיק מיט טויטע, דאָס, זעהט איהר, ברענגט שוין ארויס פון געדולד. טאַראַראַמעווען מיט אַלגעמיינע פערזאַמלונגען, מיט פּאָרזיצערס, מיט דאָקטוירים א. אַז. וו. און פערגעסען אין די „שוכני עפר", אַזאַ מין אַרט פּאָליטיק, קאָן נישט טאָלערירט ווערען.

2 זאַכען זענען לעצטענ'ס געשעהן אין קעלץ אָהן פּאָליטיק, נאָר מיט'ן ריינעם אמת: דעם וועג צום בית עולם, וואָס די געעהרטע פאַמיליע זאַגייסקי האָט געמאַכט בחנם און דאָס וואָס די גנבים האָבען געפינען אין דער קהלה-קאַסע נישט מעהר ווי... 10 זלאָטעס...

נאָך איין אינסטיטוציע איז פאַראַן אין קעלץ, וואָס פיהרט נישט קיין פּאָליטיק, דאָס איז דער „השומר הצעיר" דאָרט אַרבייט מען בעשיידען צניעות'דיג שלי שלך שלך שלי... דערפאַר טאַקי איז זיך אַזוי שטאַרק משמח אונזער ליבער הבר אַסטראָוויץ, ווען ער הערט נאָר דאָס וואָרט „השומר"!.. און איך וואָלט זיך אויך געוואָנדען צו די ג. פּרנסים פון דער קהלה, וועלכע האָבען בעשלאָסען, אַז צוליב'ן מאַנגעל אין געלד, זאָל מען דערווייל 3 חדשים נישט אויסצאָהלען די גמינע בעאַמטע די פּענסיעס, אַז זיי זאָלען נישט פיהרען קיין פּאָליטיק מיט טויטע... גענוג אַז מען שפּייזט זיי מיט 3 חדשים'דיגע וועקסלען.

חיים זיעלאַני.

Teatr „Rozmaitości" w Radomiu

שבת דעם 5—טן און זונטאג דעם 6—טן טשערוויעץ

צוויי עקספּערימענטען פאַרשטעלונגען

פון ה' פראַנצישעק יאָבסט

Radomiaka Franciszka Jobsta

וועלכער וועט אויספיהרען א רייהע נאָך נישט געזעהענע נומערן

פון פערשידענע אייזען-קעניגען

די ריינע הכנסה געהט פאַר'ן „סטזשעלעץ"

איינצעלהייטען אין די אפ שין —— אָנהויב 8,30 אָווענד פּינקטליך.

לעצטע געזעגנונגס-פאַרשטעלונגען

פון צירק ציניזעלי

היינט פרייטאג דעם 4 טשערוויעץ 8 מיט 15 מינוט

א אָווענד מיט פיעל הומאָר! —— א אָווענד מיט פיעל הומאָר!

בענעפיס פון לובּליגג קלאָוון דאללי

און זיין פאַרטנער וואק

15 מינוט וועט קלאָוון דאלי זיין אונטער'ן וואסער.

קלאָוון דאלי אלס ראדאמער מאמקע.

דאלי און וואק אלס אָפּערע זינגער.

1 אויפטריט פון מוזיקאַלישען קאָמיקער באפּפּא

שבת דעם 5/6 בענעפיס פון די קאָמיקער דין — דאן

זונטאג דעם 6/6 בענעפיס פון צירק-דירעקטאָר ציניזעללי

Dyrekcja 8 klasowego gimnazjum żeńskiego i męskiego

„Przyjaciół Wiedzy" w Radomiu

Zawiadamia, że egzamina wstępne na nowy rok szkolny od wstępnej do 7 kl. włącznie rozpoczęły się dn. 1-go czerwca r. b.

Wszelkich informacji udziela kancelarja gimnazjum (Kilińskiego 13)

DYREKCJA.

די דירעקציע פון 8 קלאסיגן פרויען און מענער גימנאַזיום

„פשיאטשול וויעדזי" (חובבי דעת)

אין ראדאָם

מאַכט בעקאַנט, אַז די איינטריטס-עקזאמענס אויפ'ן נייעם שול-יאָהר אין דער ווסטעמפּנער ביז דער זיבעטער קלאַס איינשליסליך, האָבען זיך אָנגעהויבען דעם 1-טען טשערוויעץ ד. י.

גענויע אינפאָרמאַציעס ערטיילט די קאַנצעלאַריע פון גימנאַזיום (קילינסקי 13)

די דירעקציע.

Kino „CORSO" w Radomiu.

פון היינט פרייטאג דעם 4/6 1926 יאהר

א סענסאציאָנעל בילד

BOHATER PANNY MERRY

איבער'ן פּראָגראַם:

ŻYWA LALKA

Uwaga Kino „CZARY" Uwaga

w Kielcach.

Największa sensacja bieżącego sezonu

„Więzień twierdzy D'Jff"

Według słynnego romansu Dumasa

Hrabia Monte Christo

Wszystkie serje razem.

דער לאַנג-עקזיסטירענדער

זיראַרדאָווער-סקלאַד

יעצט לובּלינער גאַס № 5

עמפּפעהלט אלע סאָרטען זיראַרדאָווער-סחורות און פלאַנדעקעס צו ביליגסטע פאַבריקס-פרייזען מיט גוטע בעדינגונגען.

(קיין שותף האָב איך נישט).

פּרייזען.

18/84	—	33.50 זל.
18/90	—	34.50 „
19/09	—	36. „

מיט אכטונג מ. אייזענבערג

פּפלעגט די שעהנקייט!

פּערלאַנגט אומזיסט א פּאַך-טעה ווי-אזוי פּכור צו ווערען פון: פרישטשעס, וואַנגרעס, זומער-שפּרענקעלעך, רויטקייט פון דער הויט, לעבער-פלעקען, לישאַיען, אויספאַלונג פון די האָר, גרויע האָר, איבעריגע אויסוואַקסען, שווייצען פון די הענד, אָרעמס און פיס, מאַגערקייט, איינשרימפּונג, ווי צו שטאַרקען דעם ביוסט, ברעמען, בעזייטיגען איבעריג שמאַלץ א. א.

אין די אנפראַגען, בעטען מיר אויפצוגעבען דעם גענויען פעהלער. א געוויסע סנהאַפּטער ענטפער ווערט צוגעשיקט אין א פערמאכטען קאָפּערט. ביילייגען א מאַרקע אויף ענטפער.

Dr. Caspary, Gdańsk Leegethor 15 Oddział 54

BANK KUPIECKI w RADOMIU

Spółdz. z ogr. odp. **plac 3-go maja 5 telef. № 14.**

די קאָאָפּעראַטיווע סוחרים-באַנק נעמט אָן וקלאַדען פון די קלענסטע סומען אויף שפּאָר-ביכלעך, ערלעדיגט אַלערליי באַנק-אָפּעראַציעס פּינקטליך און צו מעסיגע פּרייזען, צאָלט אויס די איינקאַסירטע געלדער אין דעמזעלבען טאָג.

געהונדערג היינטיגען זונטאג אין גוס האט מיך בעגעגענט דער ה' פּין האָפּעריט, וועלכער איז שטאַרק אָנגעפאַלען די גערער חסידים, אויסדריקענדיג זיך אויף זייער אַדרעס מיט זלזולים און גאַנץ נישט פּאַסיגע ווערטער. די אורזאַך דערפון איז א פּאַמפליט סכסוך מיט זיינע קוזינען, וועלכע זענען גערער חסידים. אויף מיין אויפמערקזאם מאכען איהם, צו רעכנען זיך מיט די ווערטער איז נישט זידלען א גאַנצען צבור יודען בני תורה און נישט אויסמישען דאס גערער חסידות מיט פּריוואַטע ענינים, האָט ער מיך נישט געהערט און זיינע זלזולים ווייטער פאָרטגעזעצט, אויפבּרויזענדיג זיך, אז ער שטאַמט פון ראַפּשיצער יחוס, וואס בעשיערט איבּ, נאָך מעהר זיין ארויסטריט. איך בעט דעריבער די היגע גערער חסידים, אַז זיי זאָלען רעאַגירען אויף זייער כבוד און צוציהען דעם ה' האָפּערט צו פערענטוואָרטליכקייט פאַר זיין נישט אנשטענדיגען ארויסטריט.

מ. געטריימאַן.

וואָרנונג.

אין ראַדאָם האָט לעצטענס פּאַסירט א פאַל, וואס א יונגערמאַן (צום גליק נישט קיין ראַדאָמער) האָט מיט'ן צוזעק אייסצונאַרען געלד, זיך געלאָזט רעדען א שידוך און אזוי נאָך אַנגעקריגען דאס נדן-געלד. דער דאזיגער העלד האָט מיט זיין טאַלאַנט צו חאַפּען נדן-געלד און דערנאָך צו ווייזען פייגען, בעוויזען א העכליכען מהאט, וואס פערדינט געטאַדעלט צו ווערען פון דער גאַנצער געזעלשאַפט. דער זעלבער „טאַלאַנטפולער" יונגערמאַן האָט מיט דער דאָזיגער נדן-טראַנזאַקציע געגעבענט דערצו, וואָס מ'האָט איהם בכבוד גדול אריינגעפיהרט דעם קאָמאַניק, וועלכער האָט איהם געמאַכט א זאיענטשע און ביי איהם פער חתמ'עט סחורות. צום גליק האָט ער צוטוהן מיט אַן'אַנגעזעהענעם מענש, וועלכער וויל איהם דערווייל נישט זעצען אין קרימינאַל, וואו ער ברויכט פערנעמען דעם אויבען-אַן. עס ווערט איהם אלזא, געגעבען צייט במשך פון 14 טעג, ער זאל דעם ענין ערלעדיגען, ווען נישט וועט זיין נאָמען און דער גאַנצער יחוס זיינער פערעפענטליכט ווערען אין צייטונג און די קאָנסעקווענצען וועלען דאַן פאַר איהם זיין זעהר טרויעריגע.

109 07.

ה. גרינשטיין, פעלטשער טעל. 303 פרישע פּאָקען.

Redaktor i Wydawca Ch. M. Herc

Odbito we własnej drukarni, Radom, Szwarlikowska 20.